

SINOP ÜNİVERSİTESİ
MAHMUT KEFEVİ İSLAMİ İLİMLER
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

ULUSLARARASI
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
SINOP'TA TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜ
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI
CİLT-II

International Symposium on Turkish-Islamic Culture
in Sinop from Past to Present
Proceedings Book
Volume-II

5-7 Ekim / October 2018
Sinop / TÜRKİYE

Sinop Üniversitesinin 22. Bilimsel Yayınıdır.

ISBN 978-605-88024-7-6

ULUSLARARASI
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
SİNOP'TA TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI
CİLT-II

International Symposium on Turkish-Islamic Culture
in Sinop from Past to Present
Proceedings Book
Volume-II

ISBN 978-605-88024-7-6

Sinop Üniversitesi Adına Sahibi | Owner on behalf of Sinop University

Prof. Dr. Nihat DALGIN

Rektör|Rector

Editörler | Editors

Dr. Öğr. Üyesi Cüneyd AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi Emrah DİNDİ

Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI

Editör Yardımcıları | Editorial Assistants

Arş. Gör. Muhammet KARAAĞAÇ- Arş. Gör. İbrahim TOPRAK

Baskı/Printing

Şimal Ajans / Camikebir Mah. Karantina Sk. No:7/B Sinop

Sertifika No: 21439

Baskı Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date

Sinop, Aralık / December 2018

Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı Sinop Üniversitesinin bilimsel bir yayınıdır. Kitapta yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazara aittir. Yazılar, yayıncı kuruluşun izni olmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

İletişim | Communication

Korucuk Köyü Trafo Mahallesi No: 36 57000 | SİNOP | TÜRKİYE

Tel: +90 (368) 2715757-58-59-60 | Faks: +90 (368) 2715763 | web: <http://turkislamsemp.sinop.edu.tr/>

SİNOP'TA BİR PEYGAMBER TORUNU: SEYYİD İBRAHİM BİLAL

Coşkun BABA *

Muhammet KARAAĞAÇ **

Öz

İnsan hem maddi hem de manevi boyutu olan bir varlıktır. Günlük zaman diliminde yapılanlar, giyim kuşam, insanlar arasındaki ilişkiler vb. insanın maddi boyutuna işaret ederken olaylara bakış açısı, olaylar karşısında takındığı tavır, davranış, yaşadığı duygu, düşünce ve en önemlisi de günlük işlerinin haricinde Allah'a sığınması gibi durumlar da insanın manevi boyutuna işaret etmektedir. Aynı şekilde beldelerin de maddi ve manevi boyutu vardır. Bu minvalde beldelerin manevi boyutu o yerdeki manevi dinamiklerle ortaya çıkmaktadır. Sinop ilinin manevi boyutuna katkı sağlayan manevi dinamiklerden birisi de Seyyid Bilal hazretlerinin şahsiyeti ve bu şahsiyete ait türbedir. Sinop için önemli tarihi değerlerinden birisi olan ve Vakıf defterinde "Rahmetullahi-aleyh" ifadesiyle saygıyla zikredilen Seyyid Bilal'in türbesi Sinop-Merkez'dedir. Seyyid İbrahim Bilal Hazretleri; Peygamber Efendimiz'in (a.s.) torunu Hz. Hüseyin'in soyundandır. Seyyid Bilal'in manevi önemi hem Sinop için hem de Türkiye için büyüktür. Seyyid Bilal tarihi, dini ve manevi şahsiyeti ile dini, milli ve manevi açılardan olumlu katkılar sağlamış bir kişiliktir.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Bilal, Sinop, Türbe, Manevi şahsiyet.

A Prophet Grandson in Sinop: Seyyid İbrahim Bilal

Abstract

Man is an entity that is both material and spiritual. Relations among people, daily affairs and clothing indicate the physical dimension of a person. On the other hand, the point of view of the events, and most importantly, the refuge of Allaha indicates the spiritual dimension of man. In the same way, the borders are of a material and spiritual dimension. In this way the spiritual dimension of the borders emerges with the spiritual dynamics in that place. One of the spiritual dynamics that contributed to the spiritual dimension of Sinop is the personality of Sayyid Bilal. Sayyid Bilal's tomb, who is one of the most important historical values for Sinop and is mentioned in the Foundation book with the expression of "The mercy of Allah be upon Him", is in Sinop. Sayyid Bilal is descendant of Hussein. Sayyed Bilal's spiritual significance is great for Sinop and Turkey. He is a person whose history, religion and spiritual personality have contributed positively to religious, national and spiritual aspects.

Keywords: Sayyid Bilal, Sinop, Tomb, Spiritual person.

Giriş

İnsan, hem maddi hem de manevi boyutu olan bir varlıktır. Günlük zaman diliminde yapılanlar İnsan, hem maddi hem de manevi boyutu olan bir varlıktır. Günlük zaman diliminde yapılanlar, giyim kuşam, insanlar arasındaki ilişkiler vb. insanın maddi boyutuna işaret ederken

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, cbaba@bartin.edu.tr

** Arş. Gör., Sinop Üniversitesi, mkaraagac@sinop.edu.tr

olaylara bakış açısı, olaylar karşısında takındığı tavır, davranış, yaşadığı duygu, düşünce ve en önemlisi de günlük işlerinin haricinde Allah'a sığınması vb. durumlar da insanın manevi boyutuna işaret etmektedir. Aynı şekilde beldelelerin de maddi ve manevi boyutu vardır. Bu minvalde beldelelerin manevi boyutu o yerdeki manevi dinamiklerle ortaya çıkmaktadır. Şehirlere ruh katan manevi dinamikler, o şehri diğerlerinden ayıran, insanların o şehre aidiyet duygularını kuvvetlendiren ve şehre bir kimlik kazandıran unsurlar olarak göze çarpar. Çağımızda beton yığını haline gelen şehirlerde var olan manevi dinamikler, modern dünyanın girdabında bunalan insanların adeta sığınağı haline gelmiştir. Kuruluşu asırlar öncesine dayanan Sinop gibi tarihi şehirlerin her bir köşesinden tarih ve asırlar boyu değişik medeniyetlerin yoğurduğu bir ruh fışkırmaktadır. Bunlar şehrin havasını değiştirmekle birlikte o şehrin ziyaret edilmesine de vesile olmaktadır. Sinop ilinin manevi boyutuna katkı sağlayan manevi dinamiklerden birisi de Seyyid İbrahim Bilal hazretleridir.

Eldeki sınırlı kaynaklara ve anlatılanlara bakıldığında Seyid Bilal hakkında farklı bilgilerin olduğu görülmektedir. Örneğin, Batman civarında Seyyid Bilal hakkında, Hz. Muhammed'in (sav) torunu Hz. Hüseyin'in 12. kuşak torunlarından olduğu şeklinde bilgiler mevcuttur. Buna göre o, 1132'de Bağdat'ta doğmuştur ve babasının adı Seyid Harun'dur.¹ Başka bir kaynağa göre ise Seyyid İbrahim Bilal Hazretleri; Peygamber Efendimiz'in (a.s.) torunu Hz. Hüseyin'in, altıncı göbekten torunudur. Yaşadıkları dönemler dikkate alındığında, bu şahısların Sinop'ta metfun olan Seyyid Bilal'den farklı kişiler olması ihtimali yüksek görünmektedir. Çünkü eldeki bilgilere göre Seyyid Bilal onlardan asırlar önce yaşamıştır. Emeviler döneminde hem doğuda hem de batıda yoğun fetih hareketleri cereyan etmiştir. Anadolu'nun da nasibini aldığı bu hızlı fetih hareketleriyle Müslüman orduları İstanbul'a dayanmış, defalarca kuşatılan şehir bir türlü alınamamıştır. Seyyid Bilal'in de bu dönemde İstanbul kuşatmasına destek olmak için Orta Asya'dan topladığı Türklerle yardıma giderken Sinop'a uğradığı ve başı kesilerek şehit edildiği rivayet edilmektedir. Yine savaş esnasında başını kaybeden kahraman efsanelerinin yer aldığı birçok anlatı Türk halk edebiyatında yer alır. Ayrıca Anadolu'da birçok şehir de başı kesilerek şehit edilmiş kahraman türbesi yer almaktadır. Örneğin, IV. Murad'ın Bağdat Seferi esnasında cereyan eden ve bir takım olayların yer aldığı Genç Osman destanında da başı kesilmiş kahraman motifine rastlanır. Yine Abdurrahman Gazi (Erzurum), Sultan Seydi (Erzincan), Seyyid Bilâl Dede (Sinop), Habîb en-Neccâr (Antakya), Karaçomak (Antep), her ikisine de Hıdırlık Sultan adı verilen Suûb-i Rûmî (Suheyb-i Rûmî) ve Ubûdü Gazi (Çorum), Abdülvehhâb Gazi (İznik), Hüseyin Gazi (Ankara, Divriği) efsanelerinde de savaş sırasında başı kesildiği halde savaşa devam eden veya düşmana teslim olmayan kesik başlı kahramanlardan söz edilmektedir.² Hz. Hüseyin'in başı kesilerek şehit edilmesinin toplumda açtığı yara, benzer özellik taşıyan anlatılara ve bu anlatıların kahramanlarına karşı bir bağlılık tesis edilmiş olmasına ön ayak olmuş olmalıdır.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir mevzu Anadolu'nun birçok yerinde değişik, efsanevi din büyüklerinin olması ve bunlara gösterilen tazimdir. Bu durum, Türklerin, din değiştirseler de İslam öncesi anane ve geleneklerini yeni dine aktarmalarının etkisiyle izah edilebilir. İslam'dan sonra da Türk ananeleri İslami formlarla yaşatılmaya devam edilmiş görünmektedir. Eski Türklerde var olan Kam-Ozanların Türkmen Babası olarak İslamlaşmış olduğuna

¹ <https://dogruhaber.com.tr/haber/184915-batmanda-seyit-bilal-turbesine-ziyaretci-akini/> 28.06.2018.

² Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Folklorunda Kesik Baş*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1989, s. 16-37; Nurettin Albayrak, *Kesik Baş Destanı*, c. 25; s. 309.

şahit olmaktadır.³ Tasavvufla birleşen eski adet ve görenekler yaşatılmaya devam ettirilmiş, bunun tezahürü de ülkenin hemen her köşesinde yer alan türbe, yatır, baba vs. gibi din büyüklerine gösterilen tazim ve hürmet olmuştur.⁴ Türkistan'dan Anadolu'ya gerçekleştirilen ve uzun bir süreci kapsayan göç hareketleri sonucu Türkmen kabileleri Sinop civarına yerleşmişlerdir. Bu akımlarla birlikte Türkmenler mahiyetindeki din, dil, sosyal, kültürel değerlerini de beraberinde getirmişlerdir. Bu değerlerin içerisinde maddi ve manevi kültür miraslarına ait değerler de bulunmaktadır.⁵

Ülkemizde bulunan veya bulunduğu varsayılan evliyalar içerisinde Peygamber Efendimize (s.a.v.) akrabalık bakımından en yakın dereceye sahip olması yönüyle Seyyid Bilal'in manevi yönü hem Sinop için hem de Türkiye için büyük bir önem arz etmektedir. Bu öneme binaen Seyyid Bilal'in Türkiye'de üç farklı yerde türbesi mevcuttur. Bu türbelerden iki tanesi makam türbesi olup bunlardan birisi Batman'da diğeri de Siirt'te bulunmaktadır. Manevi yönü güçlü olan bu tarihi şahsiyetin esas metfun olduğu yer Sinop-Merkez Ada mahallesinde yer alan türbededir.⁶

Seyyid Bilal ile ilgili konumuza ışık tutması bakımından öncelikle Evliyalar Ansiklopedisinde geçen bilgileri burada aynen zikretmekte fayda vardır.

"Sinop evliyasından. Peygamber efendimizin torunu hazret-i Hüseyin'in soyundan geldiği rivâyet edilen şehîd mücâhid.

Peygamber efendimizin; "İstanbul elbette feth olunacaktır. Onu feth eden kumandan ne güzel kumandan ve onu feth eden asker ne güzel askerdir." hadîs-i şerîfindeki müjdesine kavuşmak ve o büyük şehri İslâm beldelerinin sınırları içine katmak isteyenlerden birisi de Halîfe Ömer bin Abdülâzîz idi. Halife bu düşünce ile bir gün ordu komutanlarını ve devlet ileri gelenlerini sarayında toplantıya çağırır ve onlara şöyle dedi:

"İslâmı gönderen Allâhü teâlâ nasıl olsa onu koruyacak ve muzaffer edecektir. Yalnız biz de ona hizmet vazifesinden mutlaka sorulacağız. İslâm ordularının Anadolu'ya açılmasına Bizans engeldir. Bu sebeple de İstanbul'un fethi gecikmektedir. Dördüncü defa onu kuşatmamıza rağmen bir türlü feth edemedik. Peygamber efendimizin müjdesi gerçekleşecek, bir gün surlar mutlaka yıkılacak ama ben istiyorum ki bu şerefe biz nail olalım. Yeniden sefer düzenleyip surları bir defa daha sarsmak istiyorum. Bu seferle belki o yüce Habîbin müjdesine muvaffak olabiliriz. Ordularımızın muzafferiyeti için sizlerin de görüşlerinizi almak istiyorum."

Herkes, seferin nasıl olması gerektiği ve sefer hazırlıkları hakkında görüşlerini belirttikten sonra Seyyid Bilâl hazretleri ayağa kalktı. Uzun boylu, geniş omuzlu, heybet ve vakar sâhibi bir zâttı. Herkes onu bir ordu komutanı olmasından ziyâde Peygamber efendimizin torunu olduğu için seviyor, hürmet ediyordu. O heybetli olduğu kadar mütevâzıydı de. Yavaş yavaş ve tâne tâne şöyle konuştu:

"Ey Emîrül-Mü'minîn! Ben ordumuza yeni kuvvetlerin katılmasında fayda görüyorum. Bunun için Orta Asya'dan cesur Türk savaşçıları toplamayı arzu ederim. Türklerin savaşçılıklarının çok üstün olması inkâr edilmez bir gerçektir. Bu da İstanbul'un fethinde çok işimize yarayacaktır." Halîfe bu teklife çok sevinerek, Seyyid Bilâl'e şöyle dedi: "Çok doğru söylersin yâ Seyyid! Bunu hiç düşünmemiştim. Bu işin başına seni getiriyorum. Ordumuzun bir kolu Akdeniz'den,

³ Ramazan, Yazçiçek, *Milli Din Arayışı ve Türk Müslümanlığı*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2007, s. 51.

⁴ M. Fuad Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 17-22.

⁵ Sümer, Faruk, "Türkiye Kültür Tarihi'ne Umumi Bir Bakış", *AÜDTCFD*, XX/J-4, Ankara 1962, s. 102.

⁶ Fatma, Türker, *Sinop Seyyid Bilal Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 8.

diğer kolu ise Anadolu üzerinden İstanbul'a yürüyecektir. Biz İstanbul'a ulaşınca kadar sen de Karadeniz'den yeni savaşçılarınla bize katılırsın. İnşâallah surların önünde buluşuruz. İstedğin kadar at, adam ve erzak alabilirsin." Bundan sonra Halîfe-i müslimîn ile Seyyid Bilâl hazretleri baba-oğul gibi birbirlerine sarılıp helalleştiler.

Böylece 675 senesinde merkezde ordu hazırlıklar yaparken, Seyyid Bilâl de yanına birkaç yiğit alıp Horasan'a doğru at sürdü. İran yaylalarını geçiyorlarken eşkıyalar yollarını kesti. Yapılan çarpışmada yol kesiciler perişan oldular, reisleri esir düştü. Seyyid Bilâl ve yanındakiler, bütün Orta Asya'yı yer yer dolaşıp gönüllü savaşçılar topladılar. O gittiği her yerde İstanbul'un fethinin öneminden bahsetti ve Peygamber efendimizin müjdesini bildirdi. Kısa zamanda gözü pek, kalbi imanla dolu yiğitlerden sanki ikinci bir ordu kurdu. Karadeniz limanlarında yeni kadirgalar inşa ettirdi. Niyetleri en kestirme yol olan denizden kısa zamanda İstanbul önlerine varmaktı. Ancak deniz yolculuğu ümit ettikleri gibi çıkmadı. Yola çıktıktan birkaç gün sonra şiddetli bir yağmur ve fırtınaya yakalandılar. Karadeniz'in güçlü dalgaları gemileri öyle bir savurmaya başladı ki, Orta Asya'nın bahadır yiğitleri deniz havasına alışık olmadıklarından ümitsizlik içinde kalmışlardı. Seyyid Bilâl hazretlerinin metaneti, güven ve itimat telkin edici sözleri olmasa hepsi kendilerini çoktan ölmüş sayacaklardı. Seyyid Bilâl onlara:

"Korku kadınlara, ümitsizlik de kâfirlere mahsustur. Siz ise Allah yolunda nice çölleri, geçit vermeyen dağları aşan cengâver mücahitlerin torunlarısınız. Allahü Teâlânın dînine hizmet edenin yardımcısı Allah'tır. Hak yolda cihâd edene O'nun yardım ve inâyeti haktır ve muhakkaktır. Ümitvâr olun, cenâb-ı Hakk'a güvenin kardeşlerim."

Seyyid Bilâl hazretleri bundan sonra ellerini semâya doğru kaldırarak gözyaşları içerisinde şöyle yalvardı: *"Ey içimizi dışımızı bilen yüce Rabbim! Senin büyüklüğünün karşısında küçüldük, kapında kul olduk. Gönümüzdeki ümitleri bu denizde boğma. Ümitsizliğe düşürüp karanlıkta koyma. Bizleri yalnız bırakma. Her şeyimizle sana emânetiz. Sen ise emâneti en güzel koruyansın!"* Gâziler âmin diyerek ellerini yüzlerine sürerken, gözcünün; *"Kara göründü."* diye bağırarak duyuldu. Bunun üzerine gâziler hep birden şükür secdesine vardılar.

Güçlkle sığındıkları yer Sinop limanı olup gemiler ve hastalar bakıma muhtaç bir haldeydi. Seyyid Bilâl hazretleri, eski kölelerden Zeyd, Buharalı Ömer ve Semerkant'lı Buğra isimli üç mücâhidi alarak ve kardeşi Ali Ekber'i yerine vekil bırakarak karaya çıktı. Etrafı yüksek kulelerle çevrili olan kalede şehrin valisi olan tekfurla görüştü. Ona fırtınada gemilerinin hasar gördüğünü, dolayısıyla bakıma alınmaları gerektiğini, ayrıca kendilerinin de dinlenmeye ihtiyaçları olduğunu bildirip belli bir vergi karşılığında bu işleri görünceye kadar müsaade edilmesini istedi.

Bir kese altın karşılığı tekfurla anlaşılan ve her türlü emniyet ve güvenleri için söz verilmemesinden sonra saraydan ayrılan Seyyid Bilâl ve beraberindekiler, kendilerine tahsis edilen alana döndüler. Çadırlar kuruldu. Hastalara sıcak yiyecekler ve içecekler hazırlandı.

Diğer taraftan tekfur, müsaade vermiş olmasına rağmen Müslümanları göz hapsinde tutuyor ve kuvvetleri hakkında bilgi edinmeye çalışıyordu... Güneyden Arapların, doğudan Türklerin zaman zaman Anadolu'ya yaptıkları akınlar sebebiyle zaten tedirgin olan tekfur, verdiği sözde durmak ve belli bir süre sonra konakladıkları yerden ayrılmalarına müsaade etmek yerine, bir baskınla işlerini bitirmeyi düşündü. Bir gece, en nişancı ve savaşçı askerlerini seçerek, zırhlı elbiselerle kuşandırdı. Havanın da karanlık olmasından faydalanarak gece yarısından sonra saldırıya geçti.

Seyyid Bilâl hazretleri ve askerleri, neye uğradıklarını bile anlayamadılar. Onlar, vergisini ödedikleri bir yerde kendilerini güvenlikte sanmışlardı. Tekfurun kalleşlik yapacağını tahmin etmemişlerdi.

Çıkan çatışmada birçok mücahit, pür silâh ve zırhlı kâfirlere karşı kahramanca karşı koydu ise de, sonunda bir bir düşüp şehid oldu. Saatlerce çarpışan Seyyid Bilâl hazretleri ise pek çok kâfiri öldürdükten sonra tekfur tarafından şehid edildi. Tekfur bir kılıç darbesiyle Seyyid Bilâl hazretlerinin mübarek başını gövdesinden ayırdı. Ancak o anda Seyyid Bilâl hazretleri mübarek başlarını alıp koltuğunun altına kıstırdı ve bu hâliyle tekfura yöneldi. Tekfur, gördüklerine bir süre inanamadı. Sonra da müthiş bir korku içerisinde kaçmaya başladı.

Seyyid Bilâl hazretleri birkaç adım daha yürüyüp yere düştü. Ruhu, büyük dedesi Resul-i Ekrem'e kavuşmuştu.

Tekfur, daha sonra çatışmayı durdurdu. Karşısındakinin alelâde birisi olmadığını, bilâkis ermiş veya ulu bir kişi olabileceğini anlamakta gecikmedi. Askerlerine dönüp bağırdı:

"Her şey bitti artık. Yaralıların yaraları derhal sarılsın. Müslüman ölümler, dinlerinin gerektiği gibi gömülsün!"

Aradan günler, haftalar ve aylar geçmesine rağmen tekfur, günlerce bu olayın tesirinde kalıp, azapla kıvrandı durdu... Yatıyor; Seyyid Bilâl hazretlerinin, kesik başıyla yürümesi gözlerinin önüne geliyor, uyuyamıyordu... Uyusa, rüyalarında hep aynı hâdise ile karşılaşılıyordu... Gündüzleri hayâlinde, geceleri düşünde hep o vardı.

Bu duruma daha fazla dayanamadı ve bir gün sarayında din adamlarıyla bir toplantı yaparak hâdisenin yorumunu istedi. Cevabında kendisine; "Allah'ın çok sevdiği bir kulun öldürüldüğü, onun keramet ehli bir kişi olduğu, kendisini affettirmesi gerektiği" söylenince de, Seyyid Bilâl hazretlerinin mezarının üstüne bir çatı örtülmesini, kendisinin öldüğü zaman ise onun kapı eşiğine gömülmesini, bu suretle onu ziyarete gelenlerin çiğneyerek üzerinden geçmelerini istedi ve; "Belki o zaman affolunurum." dedi.

Vasiyeti gibi yapıldı ve tekfur, şehid Seyyid Bilâl hazretlerinin kabr-i şerifinin yanına defnedildi.

Şehir, miladi 1214 yılında Selçuklu Sultanı Birinci İzzeddin Keykavus tarafından zapt edildikten sonra Alâeddin Keykubat döneminde yeniden imar ve inşa edildi. Bu arada Sultanın ziyareti sırasında Seyyid Bilâl hazretlerinin kabrinin yanına câmî ve türbe yapımı için ferman çıkartıldı. Kabr-i şerifi yanında sürekli Kur'ân-ı Kerim okunması buyruldu.

Seyyid Bilâl hazretlerinin türbesi bugün de Sinoplular ve çevre illerden gelenler tarafından ziyaret olunmakta ve mübarek ruhu vesile edilerek cenâb-ı Hak'tan af ve mağfiret niyaz edilmektedir. ”⁷

Buradaki alıntıya göre; miladi 675 yılında, Emevi Halifesi Ömer bin Abdülaziz döneminde İstanbul'un kuşatılması için Horasan üzerinden yola çıkan Seyyid İbrahim Bilal Hazretleri, Orta Asya'yı dolaşarak birçok gönüllü asker toplamaktadır. Yoluna Karadeniz kıyısını takip ederek devam ederken hava şartlarının bozulması sebebiyle askerler Sinop Limanı'na sığınmak zorunda kalırlar. Burada vergi verdikleri için güvende olduklarını düşündükleri bir haldeyken Bizans Tekfurlarının saldırısına uğrarlar. Aralarında başlayan mücadele, Bizans Tekfurunun Seyyid

⁷ H. Ş. Erleli, *Evliyalar Ansiklopedisi*, Cilt: X, s. 1-32 <http://muhiddin.net/kitaplar/hakikat/evliyalar/10Cild/3/29.htm> 03.09.2018; <https://evliyaikiram.wordpress.com/s/seyyid-bilal/> 11.06.2018.; <http://www.evliyalarimiz.com/seyyid-bilal-hazretleri> 01.10.2018.

İbrahim Bilal Hazretleri'ni şehit etmesiyle son bulur.⁸ Ancak burada belirtmelidir ki Ömer b. Abdülazîz'in hilafeti m. 717-720 yılları arasına denk gelir. Buna göre zikredilen olayın 675 yılında değil de 717 yılında meydana gelmiş olması ihtimali tarihi gerçeklere daha yakındır. Ayrıca 717'de İstanbul kuşatmasını yapan halife Ömer b. Abdülazîz değil, Süleyman b. Abdülmelik'tir. O kardeşi Mesleme b. Abdülmelik komutasında bir orduyu ve donanmayı Konstantinopolis'i (İstanbul'u) fethetmek için göndermiştir. Böylece İstanbul, Araplar tarafından üçüncü defa kuşatılmış ve yine başarısız olunmuştur. Üstelik kuşatmanın çok uzaması sebebiyle zirai aktivitelere rağmen ordunun gıda stoku tükenmiş, İstanbul çevresinden temin edilen erzak da yetmez hale gelmiştir.⁹ Bu nedenle ordu binitlerini kesip yemek zorunda kalmıştır. 717 yılında hilafeti devralan Ömer b. Abdülazîz, ilk icraatı olarak, kuşatmanın kaldırılması ve ordunun geri dönmesi talimatını vermiştir. Ayrıca ordunun geri dönüşü için acilen erzak göndermiştir.¹⁰ Seyyid Bilal'in ordu komutanlarından biri olduğu da rivayetlerde yer alır. Fakat Emevi devlet politikasında, Hz. Ali evladı idare için doğal rakip olarak görüldüğü için devamlı takibat altında tutulmuşlardır.¹¹ Bu durumun tek istisnası da Ömer b. Abdülazîz dönemidir.

Buna göre Seyyid Bilal hakkında aktarılan rivayetler, Ömer b. Abdülazîz ile değil Süleyman b. Abdülmelik ile yaşanmış olmalıdır. Dolayısıyla da onu Orta Asya'ya gönderen de Süleyman b. Abdülmelik olmalıdır. Eldeki bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda, Seyyid Bilal'in halife tarafından görevlendirilmeyip, kendisinin bireysel çabasıyla takviye çalışması yapmış olması da ihtimaller dâhilindedir. Bu durumda onun Sinop'a geliş devresi Ömer b. Abdülazîz döneminden biraz önce gerçekleşmiş olmalıdır. Zira Ömer b. Abdül Abdülazîz az önce de belirtildiği gibi ilk icraat olarak kuşatmayı kaldırmıştır. Bu durumda onun Seyyid Bilal'i destek için göndermiş olduğu bilgisi tutarsız olmaktadır. Ya da o, kuşatmaya destek için değil, halifenin ordunun geri dönebilmesi için gönderdiği erzak yardımı için gitmiş olabilir. Bu dönemde Müslümanlar Amasya'ya kadar gelmiş, Sinop tarafına geçememişlerdir. Sinop'ta Müslümanların görüldüğü ilk tarih, Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın komutanı Karatekin'in şehri fethetmesiyle birlikte 1085 yılına tekabül eder. Daha sonra haçlı savaşları nedeniyle Anadolu Selçuklu Devleti geri çekilmiş ve şehir yeniden Bizans'ın eline geçmiştir. Sonraki süreçte şehir Anadolu Selçuklu Devleti tarafından 1214 yılında fethedilmiş ve nihayet 1261 yılında Pervane oğulları beyliğinin kurulmasından sonra artık¹² tamamen bir Müslüman Türk yurdu olmuştur. Bizans kaynaklarında ise Müslümanların daha erken dönemde Sinop'a kadar geldiği şeklinde malumatlar vardır. Örneğin Simeon Magister ve Teophanes Continuatus gibi Bizans eserlerinde, 832 yılında Sarasinler'in¹³ İranlı yardımcı kuvvetleri tarafından Sinop'un ele geçirildiği bilgisi yer alır.¹⁴

⁸ Türker, *Sinop Seyyid Bilal Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 8; Deniz Esemeli, *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, s. 113.

⁹ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, (thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), I-XI, Beyrut, Dâru's-Suveydân, ts., c. VI, ss. 523-531.

¹⁰ İmâdüddîn İsmail b. Ali b. Mahmûd b. Muhammed İbn Ömer b. Şahinşâh b. Eyyûb Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer*, Mısır, el-Matbaatü'l-Hüseyniyye, c. I, s. 200; İsmail Yiğit, "Ömer b. Abdülazîz, DİA, İstanbul, 2007, c. XXXIV, s. 54.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi 3*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.

¹² <http://www.cografya.gen.tr/tr/sinop/tarihce.html>, 01.10.2018.

¹³ Sarasinler, Batılılar tarafından Araplar'ı ve genel olarak Müslümanları tanımlamak amacıyla kullanılan isimdir. Cengiz Tomar, "Sarasinler", *DİA*, İstanbul, 2009, c. XXXVI, s. 117.

¹⁴ Besim Darkot, "Sinop", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Devlet Kitapları, İstanbul, ty, c. X, s. 685-689.

Pervane oğullarından Süleyman'ın oğlu İbrahim Bey döneminde şehri ziyaret eden İbn Battuta, “dağın eteklerinde ise Peygamberimizin mübarek arkadaşlarından Bilal-i Habeşî'nin kabri mevcuttur. Oracıkta kurulu tekkede misafirlere ve gelen geçene yemek verilir.”¹⁵ şeklinde bir bilgi verir. Onun bu naklinden 13. Asırda da burada bir velî, salih zat/seyyid metfun olduğu bilgisine ulaşırız. Ancak o, Seyyid Bilal'i, Bilal-i Habeşî ile karıştırmış olmalıdır. Seyyid Bilal'in Sinop/Gerze Sarnıç köyünün Şıhlar mahallesinde bir kardeşi metfundur. Erleli'nin naklettiği hadisede zaten kardeşi Ali Ekber'i yerine vekil bırakarak karaya çıktığı bilgisi yer almaktadır. Buna göre o, gece yapılan baskından bir şekilde kaçarak metfun olduğu mevkie gelmiş olmalıdır. Onun da kabri Seyyid Bilal'in kabri gibi ziyaretgâh haline gelmiştir.¹⁶ Ayrıca burada metfun olan şahsın da yedinci imam Musa Kâzım'ın soyundan geldiği, babasının adı Seyyid Abdullah olan Horasan'lı, asıl adı Seyyid Muhammed olan Çeçe Sultan olması da ihtimaller dâhilindedir.¹⁷ Bunun gibi yine Seyyid Bilal ile yakınlığı bulunduğu rivayet edilen fakat belge noksanlığı nedeniyle kimliği teyit edilemeyen başka şahıslar da vardır.¹⁸

Sinop'un tarihi değerlerinden birisi olan ve Vakıf defterinde “Rahmetullahi-aleyh” ifadesiyle saygıyla zikredilen Seyyid Bilal'in türbesi Sinop-Merkez'dedir. Türbenin içerisinde ayrıca Tayboğa'nın da kabri bulunmaktadır.¹⁹ Türbe içindeki tarihli sanduka olan Tayboğa sandukası 697(h.)/1297 tarihini vermektedir. Buna göre, türbenin günümüze kalan ilk yapısının bu tarihte yapıldığı ve Seyyid Bilal'e atfedilen bu yerin Tayboğa'nın ölümünden sonra yapılan yapılar ile şuan ki ziyaretgâh anlamını kazandığı söylenebilir.²⁰ Seyyid Bilal'in türbesinin zamanla bir ziyaretgâh ve zaviye haline geldiği bazı Osmanlı belgelerinden anlaşılmaktadır.²¹

Seyit Bilal Türbesi: Selçuklu Dönemi'nde yapılan ve Sinop halkının fazlasıyla önem gösterdiği Seyyid Bilal Türbesi Sinop merkezde olup Cezayirli Ali Paşa Camisinin sol tarafında ve bitişindedir. Seyit Bilal'in türbesi sonradan Çaça (Çeçe) Türklerinden Tayboğa'nın oğlu Beygelmiş tarafından H.679/1280 yılında yaptırılmıştır.²²

Sandukanın sağ ve sol tarafında boydan boya uzanmış ikişer sadırdan oluşan kitabeler vardır. Bu kitabelerden sağ tarafta olanı şöyledir:

“İnsanın dünyasında artırdığı eksiklikten başka bir şey değildir. Öz hayırdan gayrı, kazancıda hüsrandan ibarettir. Elde edilen her sene kökü olmayan bir tattır. Çünkü manası hakikatte yoktur. Ey çabalaya çabalaya dünya yıkıntılığını onaran, Tanrı hakkı için söyle, ömür yıkıntılığı

¹⁵ Bilal-ı Habeşî Kabri: Şehir dışında Seyyid İbrahim Bilal Türbesi bulunur ki seyyah burayı sahabeden Hz. Bilal'in türbesi sanmıştır. Bkz.: Darkot, “Sinop İslam Ansiklopedisi, MEB Devlet Kitapları, İstanbul, ty, c. X, s. 688.

¹⁶ <http://www.vitrinhaber.com/din/seyyid-bilal-hazretlerinin-kardesi-burada-yatiyor-h21458.html> 01.10.2018.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Songül Çek, “Sinop İl Çevresinden Üç Menkıbevi Kahraman ve Etraflarında Oluşan Anlatı Geleneği”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 12, Özel Sayı 2017, s. 105.

¹⁸ Bektaşağa Köyü'nde 1800'lü yıllarda göçmen yerleşiminden önce yaşayan ve Seyyid Bilal ile ilişkilendirilen Arap nüfus için bkz. <http://www.cerkesya.org/pages/cerkes-koyleri/item/3284-bektasaga-koyu-sinop-merkez> 01.10.2018.

¹⁹ Cevdet Yakupoğlu, “Sinop Zaviyeleri (XII-XV. Yüzyıllar)”, *Sinop İli Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, HTC Matbaacılık, Ankara, 2015, s. 105.

²⁰ Esemeli, *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*, s. 114.

²¹ Esemeli, *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*, s. 115.

²² Bekir Başoğlu, *Sinop İli Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1978, s. 100; Mehmet Berberoğlu, *Beylikler Döneminde Sinop*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 75.

için bayındırlık var mıdır? Dünyadan ve onun süsünden el çek. Önünde sonunda duruluğu bulacaktır; Kavuşma ise ayrılıktır”.²³

Kitabelerden sol tarafta olanı ise şu şekildedir;

“Ey Tanrım! Bu türbenin sahibi Yaş Bey diye anılan Hoca Ebubekir oğlu Oğul Bey oğlu Koçkad oğlu İlbasmışın oğlu Emir Tayboğa’yı mağfiretine mahzar et. Rahmetli Tayboğa’nın oğlu Emir Biklemiş 697 yılı recep ayı tarihinde bu makamın imaratını emretti.” demektedir. Emir Tayboğa’nın sandukasının yanında kitabesi bulunmayan iki mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarlar Emir Tayboğa’nın yakın akrabalarına ait olabileceği düşünülmektedir.²⁴

Sonuç

Seyyid Bilal ile ilgili sınırlı kaynaklardan yola çıkarak hazretin takriben 717’li yıllarda Sinop’a gelmiş olduğu kanaatini taşıyoruz. Seyyid Bilal’in Sinop’a gelişi ve şehrin fethi arasında uzun bir zaman geçmiş olması ve kendisi hakkında kaynakların yetersiz oluşu nedeniyle olmalı ki onun hakkında birtakım efsanevi bilgiler çerçevesinde birçok hikâye anlatılmaktadır. Bizim için esas olan; bu türbenin Sinop’ta olmasından dolayı manevi duyguları en üst seviyede yaşamak ve türbenin atmosferinden dolayı ruhen bir rahatlama hissetmektir. Bundan dolayı türbenin, gidip görülmesi ve bu güzel duygunun orada yaşanması gerektiğini düşünmekteyiz.

Seyyid İbrahim Bilal Hazretleri; Peygamber Efendimiz’in (a.s.) torunu Hz. Hüseyin’in, soyundan olması hasebiyle Seyyid Bilal’in manevi önemi oldukça fazladır. Seyyid Bilal, tarihi, dini, manevi kimliği ve şahsiyeti ile dini, milli ve manevi açılardan Sinop halkına olumlu katkılar sağlayan ve sağlamaya devam eden bir kişiliktir. Dolayısıyla bölgedeki halkın dini atmosferine olumlu katkıda bulunan Seyyid Bilal’in şahsiyeti örnek alınmalıdır. Bunun için de bu manevi şahsiyeti daha çok tanıtarak, bu önemli şahsiyet hakkında bilgiler vererek bölge halkını bilinçlendirmek gerekmektedir. Bu maksatla da, şehre geliş tarihine çok takılmaksızın onun manevi varlığından istifade edilmesi gerekmektedir. Bunun için de tıpkı tarihte olduğu gibi, Seyyid Bilal adına bir dernek ya da bir vakıf kurulmasının faydalı olacağı kanaatini taşıyoruz. Buradan fakirlere gıda yardımları yapılması, belki bir misafirhane açılarak şehre yeni gelen ve barınma sıkıntısı yaşayanlara birkaç gün konaklama imkânı tanınması ve öğrencilere burs verilmesi vs. gibi faaliyetler icra edilerek insanların hayatlarına dokunulması, hem Seyyid Bilal’in tanınmasını hem de onun varlığının bereketinden istifade edilmesine ve Sinop’ta Türk-İslam kültürünün yeniden canlanmasına katkı sunacaktır. İstanbul’da Aziz Mahmud Hüdaî vakfı ve faaliyetleri bu konuda örnek alınabilir.

Kaynakça

- Adem Apak, Ana Hatlarıyla İslam Tarihi III, İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.
 Albayrak, Nurettin, “*Kesik Baş Destanı*”, DİA, Ankara, 2002, c. XXV, s. 308-309.
 Başoğlu, Bekir, *Sinop İli Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1978.
 Çek, Songül, “*Sinop İl Çevresinden Üç Menkıbevi Kahraman ve Etraflarında Oluşan Anlatı Geleneği*”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 12, Özel Sayı 2017.
 Darkot, Besim, “*Sinop*”, İslam Ansiklopedisi, MEB Devlet Kitapları, İstanbul, ty. c. X.

²³ M. Şakir Ülkütaşır, “Sinop’ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihî Eserler”, *T.T.A.E.D.*, V, 1949, 112-151. s. 143-146.

²⁴ Ülkütaşır, “Sinop’ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihî Eserler”, s. 143-146.

- Ebu'l-Fidâ, İmadüddîn İsmail b. Ali b. Mahmûd b. Muhammed İbn Ömer b. Şahinşâh b. Eyyûb, *el-Muhtasar fî Ahbari'l-Beşer*, Mısır, el-Matbaatü'l-Hüseyniyye, c. I. ty.
- Erleli, H. Ş., *Evliyalar Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1993.
- Esemenli, Deniz, *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.
- Köprülü, M. Fuad, *Anadolu'da İslamiyet*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Berberoğlu, Mehmet, *Beylikler Döneminde Sinop*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2010.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Türk Folklorunda Kesik Baş*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1989.
- Sümer, Faruk, “Türkiye Kültür Tarihi'ne Umumi Bir Bakış”, AÜDTCFD, XX/J-4, Ankara, 1962.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, I-XI, Beyrut, Dârü's-Suveydân, ts.
- Tomar, Cengiz, “*Sarasinler*”, DİA, İstanbul, 2009, c. XXXVI, s. 116-117.
- Türker, Fatma, *Sinop Seyyid Bilal Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2011.
- Ülkütaşır, M. Şakir, “Sinop'ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihi Eserler”, *T.T.A.E.D.*, V, 1949, 112-151.
- Yakupoğlu, Cevdet, “Sinop Zaviyeleri (XII-XV. Yüzyıllar)”, *Sinop İli Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, HTC Matbaacılık, Ankara, 2015.
- Yazçıçek, Ramazan, *Milli Din Arayışı ve Türk Müslümanlığı*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2007.
- Yiğit, İsmail, “Ömer b. Abdülazîz”, DİA, İstanbul, 2007, c. XXXIV, s. 53-55.
- <https://evliyaikiram.wordpress.com/s/seyyid-bilal/> 11.06.2018.
- <http://muhiddin.net/kitaplar/hakikat/evliyalar/10Cild/3/29.htm> 03.09.2018.
- <http://www.evliyalarimiz.com/seyyid-bilal-hazretleri> 01.10.2018.
- <https://dogruhaber.com.tr/haber/184915-batmanda-seyyit-bilal-turbesine-ziyaretci-akini/> 28.06.2018.
- <http://www.cerkesya.org/pages/cerkes-koyleri/item/3284-bektasaga-koyu-sinop-merkez> 01.10.2018.
- <http://www.vitrinhaber.com/din/seyyid-bilal-hazretlerinin-kardesi-burada-yatiyor-h21458.html> 01.10.2018.
- <http://www.cografya.gen.tr/tr/sinop/tarihce.html>, 01.10.2018.